

Medicina d'Occitània

MANUEL SAFORCADA I ADEMÀ (1877-1968), PROFESSOR DE MEDICINA LEGAL DE BARCELONA

Jacint Corbella i Corbella

Acadèmic numerari.

Pot semblar curiós que en aquesta secció, dedicada als metges i la medicina del país occità, hi hagi un membre numerari de la nostra acadèmia que fou catedràtic de la Universitat de Barcelona. És el cas del doctor Manuel Saforcada i Ademà, nascut a Vielha, a la Vall d'Aran. Aquesta sèrie d'articles va començar a la revista Gimbernat, i ara també a la Revista de l'Acadèmia, comentant l'obra de metges que van fer l'activitat principalment en el seu país occità, i en alguns casos desplaçats al pol d'atracció de París. En el cas del doctor Saforcada el desplaçament va ser a Barcelona. Per altra banda cal recordar, ho hem dit altres vegades, que la Vall d'Aran és un territori occità, lligat administrativament a Catalunya, i que la llengua occitana, amb el nom d'aranès, és oficial no sols a la pròpia Vall sinó ara, des de l'Estatut de 2006, a tot Catalunya.

ASPECTES BIOGRÀFICS

Manuel Saforcada i Ademà va néixer a Vielha, capital administrativa de l'Aran, el 21 de novembre de 1877. El seu pare era Baldomer Saforcada i Turmo, farmacèutic, que al cap de pocs anys, quan el seu fill en tenia tres, va venir a establir-se a Sant Martí de Provençals, municipi, situat en el pla de Barcelona, i que seria annexionat el 1897. El terme de Sant Martí era molt extens, i Baldomer va obrir una farmàcia en una barriada amb un creixement industrial important, coneguda com el Poble Nou. Aquesta farmàcia havia de passar a un germà que va morir molt jove, i aleshores Manuel, que ja era metge, va fer a més els estudis de Farmàcia per a mantenir la botiga. Tota la vida va tenir aquesta farmàcia a l'actual Rambla del Poble Nou.

Va fer el batxillerat a Barcelona, graduant-se el 1894, i el 1900 es llicenciava en medicina, amb un bon expedient. El 1901 va presentar la tesi de doctorat en medicina: "*Diagnóstico micrográfico de las neoplasias*" i el 1903 es va llicenciar en Farmàcia. L'any 1906, quan encara no tenia trenta anys, va guanyar les oposicions per entrar al cos de Metges Forenses, estant destinat al jutjat del districte Nord de Barcelona. Li interessava la universitat i fou auxiliar, primer interí i després per oposició, des de 1909, destinat al grup de "Terapèutica i Medicina Legal". Els catedràtics eren Valentí Carulla Margenat i Ignasi Valentí Vivó.

L'any 1923 va ser nomenat, per oposició, catedràtic de Medicina Legal i Toxicologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de

Barcelona. Ho va ser pràcticament durant un quart de segle, fins a la seva jubilació el 1947. Va deixar una empremta ben marcada com a professor, potser més en l'aspecte docent, i en part anecdòtic, que no pas per la producció científica, que de tota manera tampoc era escassa si es compara amb la d'altres professors de la seva matèria.

Li van interessar més els aspectes relacionats amb la psiquiatria forense, la valoració jurídica del malalt mental, sobretot en els aspectes penals. Però cal dir que la seva àmplia experiència de molts anys d'exercici com a metge forense, en una ciutat com Barcelona, on hi havia una casuística molt nombrosa i variada, el van fer també un bon especialista i professor en el camp de la medicina legal aplicada. En canvi tot i la seva formació com a farmacèutic, i la relació docent que va tenir com a auxiliar de Terapèutica, que el podien haver dut més cap el camp de la Toxicologia, aquest no fou pas el seu tema principal.

Saforcada va ser durant bastants anys secretari de la Facultat de Medicina i tenia com a ajudant el seu auxiliar a la càtedra, el doctor Ramon Trinchet i Cortacans, un precursor, entre altres aspectes de la relació mèdica amb l'esport, que escrivia en "El Mundo Deportivo". Més tard va tenir com auxiliar el doctor Miquel Sales Vázquez, que el succeí en la càtedra i en el seu escó de l'Acadèmia. Saforcada en els últims anys vivia molt retirat, assistint gairebé només als actes de l'Acadèmia de Medicina. Morí, pocs dies després de fer els noranta-un anys, a Barcelona, el 29 de novembre de 1968.

OBRA CIENTÍFICA

El seu estudi es pot dividir en dues parts: les publicacions científiques, i la dedicació a les organitzacions i societats de la seva especialitat.

L'EMPREMTA COM A METGE FORENSE. La veiem marcada sobretot pel seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia. Sobre el doctor Saforcada, Maria Montero ha trobat prop d'una trentena de treballs publicats o com a ponències a Congressos. A l'Acadèmia hi destaquem el seu discurs d'ingrés, i la lliçó inaugural de curs l'any 1953. El discurs d'ingrés, el 24 de maig de 1925, va ser sobre el tema "*Valor de la necropsia en el diagnóstico obituario*", i va ser contestat per Wifred Coroleu, company seu d'estudis i també metge forense. Són trenta

pàgines densament impreses, on Saforcada basa l'explicació en la seva experiència de més d'un miler d'autòpsies fetes com a metge forense. Hi destaca, al començament, l'explicació de les dificultats pel diagnòstic en casos de mort natural sense trobar lesions suficients que l'expliquin. Queden clares les limitacions de l'estat de la ciència en el seu moment. És molt interessant també el relat d'alguns casos de mort violenta amb lesions d'entrada, per estilet o bala, molt petites, o dissimulades. Detalla també els dubtes que pot haver-hi en el cas de traumatismes i hemorràgies cranials. I dedica una bona part de la seva atenció a l'autòpsia en casos d'intoxicació. En resum: és un discurs fet des de l'experiència com a metge forense i la seva activitat en el que aleshores es deia "Dipòsit Judicial".

El segon treball presentat a l'Acadèmia és el discurs de principi de curs de gener de 1953, amb el tema "*La Medicina y el Derecho*". És una exposició extensa, també fruit de l'experiència, però en aquest cas no tant en el cas de la tanatologia sinó sobretot de la relació entre els actes delictius i la malaltia mental.

Important també, no tant per l'originalitat, sinó per l'eficàcia docent, és la traducció que va fer del text de Charles Vibert "*Medicina Legal y Toxicología*", en dos volums, editat a Barcelona, per Salvat, l'any 1918. Dins del camp del laboratori de Medicina Legal va fer una ponència sobre les taques de sang en el Congrés de Metges de Llengua Catalana de 1913.

CAP EL CAMP DE LA PSIQUIATRIA. En el temps de Saforcada no hi havia càtedres independents de Psiquiatria. L'empenta de Giné i

Partagàs, creador d'escola, no fou suficient per aconseguir una dotació a la universitat. Galceran, el seu deixeble, només va fer cursos no obligatoris. Així l'ensenyament de la Psiquiatria es va desenvolupar principalment dins del camp de la Medicina Legal, pels problemes que sovint es plantejaven en els jutjats, sobretot de responsabilitat penal, però també en altres aspectes: capacitat civil, perillositat, reincidència, possibilitat de rehabilitació.

Saforcada ensenyava potser més bé la psiquiatria que la medicina forense estricta. Va publicar relativament bastant en aquest camp, i sobretot va col·laborar en organismes i societats d'aquesta orientació. També era bon professor, i així Agustí Pedro Pons, en els seus records d'estudiant explica que no va oblidar mai les classes de psiquiatria i les visites als manicomis que organitzava el doctor Saforcada. També va portar l'ensenyament d'alguns aspectes de la Medicina Legal i de la Psiquiatria Forense a la Facultat de Dret, dins de la càtedra de Dret Penal que regentava E. Cuello Calón.

Fou un dels socis fundadors, juntament amb Emili Mira i Bel-larmí Rodríguez Arias, entre altres, de la Societat de Psiquiatria i Neurologia d'Espanya, de la que fou després president. Es prou interessant la seva ponència sobre "*La custodia de los locos delincuentes*" presentada al Congrés Penitenciari de Barcelona de 1926. També escollí un tema en aquesta línia en la lliçó inaugural de curs a la Universitat de Barcelona, sobre "*Los locos en las cárceles y presidios*". Igualment es va preocupar de la protecció dels menors, en una aportació sobre "*Selección y tratamiento de los niños anormales*", en el Congrés de Pediatria de Palma de Mallorca.

Portada del discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona

Manuel Saforcada i Ademà (1877-1968)